

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

ÖZET

Gelişen teknoloji ile finans sektörünün neticesinde ekonomi dünyası küreselleşmiş ve küreselleşen dünya hem yatırımcılar hem de bankalar için riskin daha önemli hale gelmesine sebep olmuştur. Bilhassa küreselleşmenin meydana getirdiği döviz kuru ve faiz riskinin kontrol altına alınması gayesi ile de birtakım finansal araçlar yaşamımıza girmiş ve kullanımları her geçen gün artmaya başlamıştır. Bunların içerisinde türev piyasası araçlarından olan future, forward, swap, opsiyon, ve diğer türev piyasa araçları meydana gelebilecek risklerden korunmak, spekülasyon ve bazen de yeteri kadar gelişim sağlamamış piyasalar içinde arbitraj amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. Kurumların, bankaların ve yatırımcıların bu araçları kullanmak suretiyle geleceğe dair belirsizliklerini azaltarak risklerini aşağı seviyelere çekmesi sonucunda türev piyasa araçlarına hem dünya çapında hem de ülkemizde ilgi her geçen gün artmaktadır.

Gamze TAŞTEMEL¹

Bu çalışmadaki amaç; 2015-2019 yıllarında Türkiye'de finans sektörünün en büyük kurumları olan bankaların, her geçen gün artan türev piyasa araçlarının kullanımlarını analiz etmektir. Çalışmada aktif büyüklüğü en yüksek olan 10 tane banka araştırılmış ve veri analizi ile türev araç kullanımları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki bankaların genellikle türev ürün kullanımında alım-satım amaçlı oldukları, her yıl türev kullanım hacimlerini arttırdıkları ve alım-satım amaçlı işlemlerde en büyük payın swapta olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Risk, Riskten Korunma, Banka, Türev Ürünler.

Derivative Use Intensity Of Banks In Turkey

ABSTRACT

As a result of the developing technology and the financial sector, the economy world has become globalized and the globalizing world has caused the risk to become more important for both investors and banks. Especially with the aim of controlling the exchange rate and interest rate risk caused by globalization, some financial instruments have entered our lives and their use has started to increase day by day. Among these, future, forward, swap, option, and other derivative market instruments, which are among the derivative market instruments, have begun to be used for protection, speculation and sometimes arbitrage in markets that have not developed enough. As institutions, banks and investors reduce their uncertainties about the future by using these tools, their interest in derivative market instruments increases both worldwide and in our country.

The purpose of this study; 2015-2019 year, the largest banks in the financial institutions sector in Turkey is to analyze the use of derivatives markets means increasing with each passing day. In the study, 10 banks with the highest asset size were researched and data analysis and derivative tools were investigated. The study resulted in banks in Turkey, they are usually in the use of derivatives held for trading, each year they increase their use of derivatives in the trading volume and the swap transactions was seen that the largest share.

Keywords: Risk, Hedging, Bank, Derivative Products.

¹ gtastemel86@gmail.com

1. GİRİŞ

Türev araçlar, günümüzde finansal piyasaların merkezinde olup hayati öneme sahip finansal enstrümanlardır. Türev ürünlerin temel türleri dört tanedir. Bunlar; forward sözleşmeleri, futures sözleşmeleri, swap sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir. Türev ürünler; dayanak varlığına ve işlem gördüğü piyasaya göre farklı sınıflandırmalara

tabi tutulabilmektedir (Anbar ve Alper, 2011: 78).

Forward sözleşmeleri; emtia, döviz, menkul kıymet, altın gibi standart bir varlığın sözleşme ile önceden üzerinde anlaşılmiş bir fiyat ve miktar üzerinden ileriki bir tarihte alımı veya satımını öngören, tezgah üstü piyasalarda işlem gören ve ana amacı alım satım işlemine konu olan varlıkların değerlerinde gelecekte oluşabilecek ani fiyat hareketlerindeki riskten korunmak olan sözleşme türüdür (Vurucu ve Arı, 2017: 270).

Futures sözleşmeleri; forward sözleşmelerinde olduğu gibi standart bir varlığın sözleşme ile önceden üzerinde anlaşılmiş bir fiyat ve miktar üzerinden gelecekteki bir tarihte alımı veya satımını öngören sözleşmelerdir. Fakat forward sözleşmelerinden farklı olarak organize piyasalarda işlem görürler, ikincil piyasada alınıp satılabilirler. Düzenli sözleşmelerdir, taraflar günlük olarak karlarını veya zararlarını gerçekleştirebilirler ve taraflar işlem konusu varlığın değerinin belirli bir yüzdesini işlemin başlangıcında teminat olarak yatırmaktadırlar (Coşkun, 2010: 209).

Swap sözleşmeleri; işlemin iki tarafının daha önce üçüncü kişilerle yapmış oldukları vadeli finansal sözleşmelerinden kaynaklanan anapara veya faiz oranı kökenli hak veya yükümlülüklerinin karşılıklı olarak değiştirdikleri bir finansal sözleşme türü olmakla birlikte futures ve forward işlemler gibi swap işlemlerin de temel amacı ticaret, riskten korunma veya spekülasyon amaçlarından herhangi birisi olabilmektedir (Vurucu ve Arı, 2017: 277).

Opsiyon sözleşmeleri; bir alıcı ve bir satıcı arasında oluşturulan opsiyon alıcısının sabit bir fiyattan bir varlığı alma ya da satma hakkı elde etmek için opsiyon satıcısına bir bedel ödediği ve buna istinaden opsiyon alıcısının varlığı alma veya satma fırsatına sahip olduğu, eğer vade sonunda alım veya satımı yapmak istemezse kaybının sadece ödediği pirim kadar olacağı sözleşme türüdür (Coşkun, 2010: 210).

Türk bankacılık sisteminde türev araç kullanımı riskten korunma (hedging) amaçlı, arbitraj amaçlı ve spekülasyon amaçlı olabilmektedir. Türev piyasalarda en önemli işlev, finansal piyasaların sebep olduğu riskten korunma fonksiyonudur ve bu sebeple korunma işlemindeki genel amaç şimdiki veya gelecekte nakit pozisyonundan ortaya çıkabilecek riskleri minimize etmektir. Türev araçlarda hedging, tercih edilen sözleşme türüne göre değişiklik göstermektedir. Arbitraj, piyasalar arasında fiyat dengesinin olmamasından faydalanarak risk almada kar elde etmek için yapılmaktadır. Spot piyasa ve vadeli piyasa arasındaki taşıma maliyeti değişkenlikleri neticesinde olması gereken fiyattan farklı düzeylerde fiyat oluşması halinde, arbitrajcılar devreye girerek ucuz olan piyasadan alış, pahalı olan piyasadan satış yapmak suretiyle hem piyasaları dengeler hem de böylece kar elde etmiş olurlar. Spekülatörler ise hedgerların kaçınmak istedikleri riski üstlenerek aldıkları risk karşılığında kazanç elde etmek isterler. Spekülatörler fiyatların aşırı yükselmesi durumunda satış pozisyonu alırken fiyatların aşırı düşmesi durumunda alım pozisyonu alır ve piyasanın dengeye gelmesini yani istikrar kazanmasını sağlarlar bunun yanı sıra kar elde ederler (Yıldırım, 2011: 27-30).

2. BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSK TÜRLERİ

Bankacılık açısından risk kavramı, bankanın yatırımlarının sonucunda ortaya çıkabilme ihtimalli olası zararları ifade etmektedir. Bankaların mevcut olan belirsizliği gidermek adına yapmış oldukları tahminin gerçekleşmiş olan durum ile aynı yönde olmama durumu riski doğurmaktadır (Yıldırım, 2011: 3).

Bankaların maruz kaldıkları riskler teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle artan bankacılık ürünleri ile faaliyetlerinin gelişimiyle doğru orantılı bir biçimde çeşitlenmekte ve yükselmektedir. Yüksek miktarda risk unsuru ile mücadele etmek mecburiyetinde olan bankaların bu riskleri en düzgün şekilde analiz ederek en doğru risk yönetim stratejilerini belirlemeleri gerekmektedir (Akiş, 2014: 6).

2.1. Kredi Riski

Kredi veren kurum ve kuruluşların borcun anaparasının ve faizinin ödenmemesi veya geç ödenmesi durumunda zararlarla karşılaşılması sonucunu ortaya çıkaran risk türüdür. Kredi riskini arttıran ve azaltan etmenler arasında, kredi verilen işletmenin yeni olması ve bilinmemesi, ticari faaliyetlerinde zarar ediyor olması, borç yükü oranının öz kaynaklara oranla fazla olması, gerekli teminata sahip olunmaması, işletme ortaklarının ve yöneticilerinin etik ilkelere uygun davranmaması gibi durumlar kredi riskini yükseltirken; kredilerin sadece belirli bir sektöre veya bölgeye yoğunlaşmayıp çok sayıda ve farklı iş kollarında faaliyet gösteren işletmelere kullanılması durumu kredi riskini azaltmaktadır (Cinskızan, 2014: 67).

2.2. Likidite Riski

Bankanın günlük faaliyetlerini ve kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmek için yeterli olan likit varlıklara sahip olmaması riskidir. Likidite riski meydana geldiğinde banka, mevduat çıkışlarını ve kredi taleplerini yerine getirmek adına gerekli olan likit konusunda sıkıntıya düşmektedir. Bu durumun sebebi bankanın likiditesi yüksek varlıklarının yetersizliği veya bankanın dışarıdan borçlanamaması olabilmektedir. Likidite riski, bankanın faaliyetlerini sürdürebilmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Bankanın müşterileri tasarruflarını bankadan diledikleri zaman çekme güvencesi ile yatırmaktadırlar. Müşterilerin beklenmedik bir şekilde paralarını çekmek istemeleri halinde banka likidite kaybetmekte ve bu tür durumlara gerekli tedbirler alınmazsa banka iflase kadar gidebilmektedir. Likidite riski yönetimi bankalar için hayati öneme sahip olup vade uyumunu gerektirmektedir. Vade uyumu için toplanan mevduatın vadeleri ile verilen krediler ve diğer fonlamaların vadeleri arasında uyum sağlanması gerekmektedir (Şimşek, 2014: 9-11).

2.3. Piyasa Riski

Finansal piyasalardaki dalgalanmalardan doğan yatırımcıların kontrolü dışında gelişen faiz oranları, döviz kuru ve hisse senedi fiyatlarında oluşan dalgalanmalara bağlı olarak, bankalarca hesaplarda tutulan bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarda zarar etme olasılığıdır. Bu zararı doğuran yan etkenler; faiz oranı riski, kur riski ve hisse senedi fiyat riski gibi durumlardır. Diğer bir deyişle piyasa riski mevcut bir yükümlülük veya varlığın gelecekte piyasada oluşacak değerinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de piyasa riski bankacılık sektörünün sahip olduğu en geniş kapsamlı risk olmaktadır (Şirvan, 2017: 35).

2.4. Faiz Oranı Riski

Bu risk bankalar için faiz oranlarında bir düşüş olduğu durumda elde edilecek gelirden de bir azalış olmasını belirtmektedir. Faiz oranlarında sürekli olarak değişkenlik olması sebebiyle gelirden de değişkenlik meydana gelmektedir. Değişken faizle borçlanan kişi faiz oranı yükseldiğinde daha yüksek maliyetle borçlanmış olacağı gibi borç veren de gelirini artırmış olmaktadır. Bu sebeple banka açısından bakıldığında zaman da faiz oranlarındaki değişim hem gelir kaynağı hem de gider kaynağı olabilmektedir. Kredi ve menkul kıymet faizleri açısından gelir kaynağı olurken, mevduat ve diğer bankalara borçlanma açısından gider kaynağı olmaktadır (Canbaş ve Doğukanlı, 2012: 149). Bir bankanın faiz riski yönetimindeki başarısı ne kadar yüksek olursa karlılığı da o derece yüksek olacak ve rekabet üstünlüğünü elinde tutacaktır. Bankacılıkta faiz riski oluşan bir durum olmasının yanı sıra faiz riskinde aşırı dalgalanma yaşanması bankanın sermaye yapısı ve karlılık oranını da önemli ölçüde etkileyebilir (Teze, 2018: 11).

2.5. Döviz Kuru Riski

Bir ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değerini kaybetmesi veya bankanın döviz pozisyonunda mevcut olan yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişimler neticesinde karşılaşılabilecek risktir. Bir bankanın döviz pozisyonunda o bankanın yabancı para cinsinden olan varlıkları ile yabancı para cinsinden olan kaynakları arasındaki bağlantıya bakılır. Bankanın döviz cinsi olan kaynaklarının parasal değeri döviz cinsi olan varlıklarının parasal değerinden daha çok olduğu görülüyorsa dövizde açık pozisyon var demektir. Döviz kurunda oluşabilecek herhangi bir artışın bankanın döviz cinsi yükümlülüklerindeki yerel para birimi karşılığının, bankanın döviz cinsi varlıklarındaki yerel para birimi karşılığından daha fazla yükselmiş olacağından banka zarar edecektir (Savaşman, 2010: 5).

2.6. Hisse Senetleri Fiyat Riski

Hisse senetleri hak sahibinin mali duran varlıklar grubunda veya menkul kıymetler portföyünde bulunmakla birlikte, şirkete ortaklık veya kardan pay alma hakkı vermektedir. Bu durumda şirketin dağıtacağı temettü veya benzeri gelirlerin düşmesi durumu veya genel ekonomik konjonktürde oluşan olumsuz gelişmeler neticesinde oluşabilecek fiyat düşmeleri sebebiyle doğabilecek zarar ihtimali hisse senedi fiyat riskidir. Hisse senetlerinde oluşan fiyat dalgalanmalarının birçok sebebi olabilir. Hisse senetleri fiyatları üzerinde ilk bakışta doğrudan bir etkisi görülmesi de faiz oranlarının da etkisi bulunmaktadır. Bankalar bu sebeple faiz oranları değişiminden hem ellerindeki menkul kıymetlerin değerlerinde oluşacak olan dalgalanmalardan hem de varlık ve yükümlülükleri sebebiyle etkilenmektedirler. Faiz oranları ve hisse senedi fiyatları arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (Özel, 2010: 36).

2.7. Operasyonel Risk

Bankaların iç yapısından, faaliyet işlemlerinden, çalışanlarından veya dış sebeplerden meydana gelebilecek zarar olasılığıdır. Bu risk, bankaların raporlama sistemlerindeki ve içsel risk izleme kurallarındaki sorunlar sebebiyle ortaya çıkabildiği gibi bilinçli olunmadan bilgi eksikliği ile yapılan hatalardan da kaynaklanabilmektedir. Operasyonel risk, hem ölçülmesi hem de yönetilmesi bakımından en zor risklerden biridir. Bilhassa insan unsurunun ön planda olması sebebiyle oluşabilecek risklere hazırlıklı olmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra bilgi teknolojilerinin hızlı ve sürekli olarak gelişimine ayak uydurabilmek ve bankaların bilgi ve teknoloji altyapılarını, donanımlarını ve yazılımlarını sürekli olarak güncel tutmaları gerekmektedir (Küçükseren, 2019: 6).

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ RİSKLİLİK VE KARLILIK AÇISINDAN TÜREV ARAÇ KULLANIMI

Türev ürünler, riskleri yönetmek ve risklere karşı korunmak amacıyla kullanılabilmesinin yanı sıra spekülasyon ve arbitraj amacıyla da kullanılmaktadır. Bu bağlamda türev ürünler, kullanıcılarına fiyat, faiz ve döviz kurlarındaki gelecekte beklenmeyen değişimlere karşı koruma sağlamanın yanında, tahmin ve beklentilere dayanarak gelecekteki fiyat artışlarından veya fiyat düşüşlerinden kar elde etme ve piyasalar arasındaki fiyat farklılıklarından risksiz kazanç sağlama olanağı da sunmaktadır. Risk almayı sevmeyen bankalar korunmaya yönelik hedging stratejileri kullanırken, riskten kaçınmayan daha aktif bankalar ise riskten korunmakla birlikte piyasalarda ortaya çıkabilecek kar fırsatlarını değerlendirerek spekülatif bir kazanç sağlamayı hedeflemektedirler. Kar amacıyla kullanılan türev ürünlere, alım satım amaçlı türev ürünler denilmektedir (Şimşek, 2014: 50). Riskten korunma amacı dışında, bankaların türev ürünleri kullanma nedenleri; dünyadaki çeşitli finans pazarları arasındaki arbitraj fırsatlarından yararlanarak kaynak maliyetlerini düşürmek, borçlanma kapasitesini ve likidite düzeyini artırmak, borçları yapılandırmak, karlılığı artırmak, yeni finansal piyasalar oluşturmak, uluslararası finansal piyasalara girmek, müşterilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek, komisyon geliri elde etmek, finansal sıkıntı maliyetlerini azaltmak, etkinliği artırmak, dış fonlara olan bağımlılığı azaltmak ve düzenleyici kurumların sınırlamalarından kaçınmak şeklinde ifade edilebilir (Anbar ve Alper, 2011: 79).

3.1. Kredi Riski Yönetimi

Kredi riskinin yönetiminde türev ürünler riskin kredi verenden bir başkasına transferini sağlamakta ve böylece kredi veren taraf, borcun geri ödenmemesi riskine karşı "hedge" edilmiş olmaktadır. Kredi riskine karşı kullanılan başlıca türev çeşitleri, kredi temerrüt swapları, krediye dayalı tahviller ve toplam getiri swaplarıdır. Kredi temerrüt swapları (Credit Default Swaps-CDS), kredi türevleri arasındaki en yoğun işlem gören finansal araçlardan birisidir. CDS sözleşmeleri, kredinin temerrüt riskinin transfer edilmesini sağlamaktadırlar. Böylece koruma alan taraf için aslında kredi riski taşıyan varlık artık risksiz bir varlık haline gelmektedir. Krediye dayalı tahviller (CLN), kredi temerrüt swaplarının bilanço içi karşılığı şeklinde oluşturulmaktadır. Temelinde piyasadaki bono veya tahvil satın alınmasıyla çok bir farkı bulunmamaktadır. Bono veya tahvilde olduğu gibi dönemsel faiz ödemesi ve anapara ödemesi aynı şekilde yapılmaktadır. Basit şekliyle krediye dayalı tahviller, kredi temerrüt swap işleminin bono veya tahvil ile birleşimi şeklinde değerlendirilebilir. Bankalar yaptıkları swap işlemi ile bir finansal kuruluşa kullandıkları krediden kaynaklanan riski devretmiş olurlar. Toplam getiri swaplarında ise taraflar öncelikle bir referans varlıkta, genellikle ikincil piyasada işlem gören bir bono ya da kredi ile referans bir faizde uzlaşmaktadırlar. Referans varlıklar genel olarak bir özel sektör tahvili, hazine bonusu veya alımı/satımı yapılabilen banka kredilerinden oluşmaktadır. Bu işlemde mülkiyet devri olmamakla birlikte sadece risk devredilmektedir (Özel, 2010: 47).

3.2. Faiz Oranı Riski Yönetimi

Faiz oranları riski için genellikle faiz swapı kullanılmaktadır. İşlem hacimleri bakımından swap türleri içinde ilk sırayı alan faiz oranı swapı, tarafların anlaştıkları varsayımsal anapara tutarına bağlı olarak hesaplanan sabit faiz ödemeleri ile dalgalı faiz ödemelerinin aynı para birimi üzerinden birbirleri ile değiştirilmesine olanak sağlayan iki taraf arasında yapılan bir anlaşmadır. İlgili varlığın tutarı veya alınan borcun tutarı olan anapara, faiz swapında el değiştirmemekle birlikte sadece ödemelerin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Faiz swaplarında dalgalı faiz ödemeli borcu sabit faizli borca çevirerek ya da tam tersini uygulayarak yüksek tutarda faiz ödemelerinden kaçınmak amaçlanmaktadır. Faiz swapında faizlerin yükselmesi durumunda sabit faizli ödemeyi değişken faizli ödemeye çeviren taraf; faizlerin düşmesi durumunda değişken faizli ödemeyi sabit faizli ödemeye çeviren taraf

zarara girmiş demektir (Yıldırım, 2011: 39). Bankalar ya da ticari kuruluşlar faiz riskine karşı kendilerini finansal açıdan korumak amacıyla, forward faiz oranı sözleşmelerini de kullanabilirler. Anlaşmanın her iki tarafının da varsayımsal bir anapara tutarı üzerinden faiz oranını sabitlemesiyle birlikte anlaşmanın alıcısı kendisini ileride olabilecek faiz artışına karşı koruma amacıyla hareket ederken satıcı da kendisini ileride olabilecek bir faiz düşüşüne karşı koruma amacıyla hareket etmektedir. Uluslararası bankalar, varlık ve yükümlülüklerindeki faiz riskini yönetmek amacıyla organize borsalarda futures sözleşmelerinin ticaretini gerçekleştirirler. Bir futures sözleşme, bir satıcı (veya alıcı) ve borsadaki 'clearing house' arasında standart bir varlığa ilişkin belirli bir gelecekte ve belirli bir fiyattan bir sözleşmeyi temsil eder. Uzun vadeli ve likiditesi az olan swapların aksine futures sözleşmeler çok likit ve kısa vadeli finansal sözleşmelerdir. Buna ek olarak, tüm sözleşmelerde yer alan yükümlülüklerin yerine getirilmesi "clearing house" garantisinde olduğundan bu sözleşmelerde herhangi bir "karşı taraf" riskinden söz edilemez (Özel, 2010: 51). Bunların yanı sıra faiz opsiyonu, özellikle değişken faizle borçlanan, değişken faizli menkul değer çıkararak, değişken faizli menkul değerleri ya da finansal varlıkları portföyünde bulunduran bankalar için yararlı bir araçtır (Yıldırım, 2011: 46).

3.3. Hisse Senetleri Fiyat Riski Yönetimi

Hisse senetleri fiyat riskinden korunmak için opsiyon tercih edilebilmektedir. Opsiyon sözleşmelerine pay senetleri, döviz, faiz vb. gibi finansal ürünler konu olabilmektedir. Bankalar ellerinde bulunan hisse senetleri için opsiyon sözleşmesi yaparak geleceğe yönelik bir hak elde etmiş olmaktadır. Forward ve futures sözleşmelerinin aksine, opsiyon sözleşmelerinde, opsiyon alıcısı, vade sonunda, satın almış olduğu satın alma veya satma hakkını kullanıp kullanmama seçeneğine sahiptir. Taraflar arasında opsiyon sözleşmesi düzenlenmesinde, sözleşmeye konu dayanak varlığın gelecekteki fiyat beklentisinin farklı yönlerde olması esas belirleyici etkindir. Buna göre, opsiyon alıcısı; satma opsiyonunda fiyatların düşeceğini, satın alma opsiyonunda ise fiyatların yükseleceğini tahmin etmektedir. Opsiyon satıcısı ise satma opsiyonunda fiyatların artacağını, satın alma opsiyonunda ise fiyatların azalacağını tahmin etmektedir (Keleş, 2018: 20).

3.4. Döviz Riski Yönetimi

Döviz riskinden korunmak için de türev ürünler kullanılmaktadır ve bankalar bu riskten kaçınmak için forward, futures, opsiyon da kullanabildikleri gibi en çok kullandıkları türev ürün (para)döviz swapıdır. Bir para swapı iki taraf arasında, belirlenen tutarda bir paranın başka bir para ile değiştirilmesi ve belirli bir süre sonunda değiştirilen anaparaların geri verilmesini içeren bir anlaşma olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle gelecekte belirli bir tarihte geri satın alma koşuluyla yabancı parayı belirlenen kur üzerinden satmaktır. Para swapları; istenilen para biriminden kaynak bulunamaması durumunda başka para biriminden kaynak sağlanıp istenilen para birimine dönüştürülmesini, istenen para birimi yerine daha düşük faizli başka bir para cinsinden kaynak sağlanıp istenilen para cinsine çevirme yolu ile kaynak maliyetinin azaltılmasını sağlamaktadırlar (Yıldırım, 2011: 41).

4. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Baran'ın (2007) yaptığı çalışmada türev ürünlerin bankacılık sektöründeki yeri ve Türkiye'deki uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, serbest dalgalanmalardan kaynaklanan kur riskinden korunmak için hem Türkiye'de hem de dünyada kullanılan modern finansal teknik ve stratejileri sunmaktır. Çalışmada özellikle, kurumsal ve perakende müşteriler için yeni geliştirilen türev ürünler analiz edilmektedir. Bu ürünler arasında, çift dövizli mevduatlar özel bir analitik çalışma ile ayrıntılı olarak incelenmektedir. Çalışmada birim kök testi Dickey-Fuller kullanılmış ve regresyon testleri ile incelemeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda; 2005 ve 2006 yıllarında işlem hacimlerinin yetersiz olduğu ve daha fazla türev ürün işlemi yapılabilmesi için Türkiye'deki döviz kurlarının oynaklığın azaltılıp istikrara kavuşması gerektiği, etkili bir türev faaliyet kontrol sistemi geliştirilerek türev piyasalara güven sağlanması gerektiği, verimlilik sağlayacak teknolojik altyapıların oluşturulması gerektiği, standart bir muhasebe ve rapor sistemi geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Özel (2010) tarafından yapılan çalışmada türev ürünlerin bankalarda risk yönetimi amacıyla kullanımı ve muhasebeleştirilmesi üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, hem varlık-kaynak hem de gelir-gider yapısını, finansal risklerden korumak amacıyla bankaların hangi türev ürünleri kullanacakları ve bu ürünleri hangi yöntemlerle muhasebeleştireceklerini göstermektir. Çalışmada veri taraması yöntemi kullanılmış olup elde edilen verilere göre yorumlamalar yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda; bankacılık sisteminin çeşitli finansal risklere

karşı önlem almak zorunda olduğu ve sistemin işlemesi için finansal risklerin hangi araçlarla yönetildiği ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Türev ürünlerin de bu araçlardan biri olması ve türev ürünler ile birlikte bankacılık sektörünün varlıklarının getirilerini ve yükümlülüklerinin maliyetlerini rahatlıkla öngörülebilir olması sonucuna varılmıştır.

Savaşman'ın (2010) yaptığı çalışmada kredi türevlerinin bankacılık sektöründeki kredi riskine etkisine ilişkin bir analiz uygulanmıştır. Çalışmanın amacı, Basel II kriterlerini uygulayacak olan bankacılık sektörünün, kullanılabileceği kredi imkanlarını daha geniş bir hale getirebilmek için uygulaması olası olan kredi türevlerini belirlemenin yanı sıra bu yapılandırılmış ürünlerin taşıdığı riskleri tespit ederek bu tip risklere karşı bir risk yönetimi modeli geliştirebilmektir. Analitik olarak gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda; bankaların kredi türevlerinin kullanımının kredi kullandırma kabiliyetini yükselttiği fakat, kredi riski mevzusunda belirli bir seviyeden sonra etkisiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Amacının dışında kaldıraç etkisi ile beraber alım satım amaçlı olarak kullanılan kredi türevlerinin bankaların kredi riskini düşürmek yerine, daha düşük kalitede daha fazla kredi kullandırma olanağı da yaratmasıyla kredi riskini artırdığı ve bu durumun finansal sistem ve ekonomik sistem için geçen iki yılda yaşanan finansal krizin en önemli sebebi olmasa da krizi tetikleyen etkilerden olduğu sonucunun üzerinde durulmuştur.

Yıldırım (2011) tarafından yapılan çalışmada Türk bankacılık sektöründe kullanılan finansal türev araçlar ve 2008 küresel krizinde türev araçların rolü incelenmiştir. Çalışmanın amacı, finansal türev araçların risklerden korunmak için ne kadar önemli olduğunu göstermektir. Çalışmada bankaların finansal türev işlemlerini etkileyen değişkenleri saptamak için mevduat bankalarının üçer aylık finansal tabloları ve makro ekonomik verilerden yararlanmak suretiyle ekonometrik model oluşturulmuş ve bankaların finansal türev işlemlerine etki eden değişkenler belirlenmiştir. Regresyon modeli kullanılmıştır. Modelin güvenilirliği için gerekli olan tüm testler yapılmıştır. Çalışma sonucunda; 2008 küresel krizinin banka işlemleri üzerindeki etkisine rastlanmadığından bu doğrultuda kriz döneminin de dahil edildiği yeni bir model kurulmuştur. En büyük etkiye sahip olan değişken bankaların kredi hacimlerinin yıllara göre değişimi gösteren değişken olmuştur. Son yıllarda banka kredileri çeşitlenerek hızla artmakta, bankaların birçok faaliyetinde de en önemli etken durumuna gelmiştir.

Akiş'in (2014) yaptığı çalışmada Türk bankacılık sektöründe türev araç kullanımı incelenmiştir. Çalışmanın amacı, dünyada 1980'lerden itibaren risk yönetimi anlayışı ile türev araçlara artan ilgi, Türk bankacılık sektöründeki gelişimi, işleyiş esasları ve Türk bankacılık sektörünün hangi amaçlarla türev araç kullandığını araştırmaktır. Çalışma türev ürünler ve türev piyasalara ilişkin izlenen veri taraması yöntemiyle 2005-2013 dönemini kapsayacak şekilde yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda; Türkiye'de vergilendirme, muhasebeleştirme, sözleşmelerin taşıdığı bazı özellikler, yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon gibi faktörlerin, yatırımcıların türev piyasalar ve risk yönetimi ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmamasının ve risk yönetimine gereken önemin verilmemesinin türev piyasaların gelişimine olumsuz etkide bulunduğu görülmüştür. Ayrıca spot piyasalardaki işlemlerde yaşanan güvensizlik nedeniyle sınırlı sayıda katılımcı arasında gerçekleştiğinden bu piyasalardaki güven sorunu çözülmeden ve piyasalar yeterince derinliğe kavuşturulmadan Türkiye'de vadeli işlemler piyasalarının gelişiminin yavaş gerçekleşeceği vurgulanmıştır.

Cinskızan (2014) tarafından yapılan çalışmada Türk bankacılık sisteminde türev araç kullanımına dair bir alan çalışması yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Türk bankacılık sisteminde türev araçların kullanılıp kullanılmadığı, kullanılıyor ise hangi tür araçların kullanıldığı; şayet kullanılmıyor ise bunun sebeplerinin araştırılmasının yanı sıra, sistemdeki etkinliğinin belirlenmesidir. Çalışmada alan araştırması kapsamında anket yöntemi kullanılmıştır ve cevaplara betimsel analizin yanı sıra SPSS programı vasıtasıyla ki-kare testi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda ulaşılan en önemli sonuç; Türk bankacılık sisteminde türev araç kullanımının yetersiz olduğu ve bu yetersizliğinin en önemli sebebinin bilgi eksikliği olduğudur.

Şimşek'in (2014) yaptığı çalışmada bankacılıkta kur riski ve kur riski yönetiminde türev ürünler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, makroekonomik faktörlerin, Türk bankacılık sektörünün kullandığı türev ürünler içerisinde en büyük paya sahip olan döviz swap işlemleri üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma 2006 – 2014 dönemini kapsamaktadır ve Granger nedensellik analizi, regresyon analizi, VAR etki tepki analizi ve varyans ayrıştırma analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; Türk bankacılık sektöründe türev ürünlerin daha çok alım satım amaçlı kullanıldığı ancak son yıllarda artan kur riski ve yurtiçi-yurtdışı piyasalarda yaşanan gelişmeler nedeniyle risklerin artmasıyla riskten korunmak amaçlı türev ürün kullanımında belirgin bir artış gözlemlendiği görülmüştür. Bunun yanı sıra döviz türev işlem hacminin TL türev işlem hacmine oranla daha fazla arttığı, en çok kullanılan türev ürünlerin swap işlemleri olduğu, makroekonomik faktörlerin döviz swapı kullanımını etkilediği görülmüştür.

Yalçın (2015) tarafından yapılan çalışmada Türk bankacılık sektöründe türev ürünler ve türev ürünlerin kullanımını etkileyen faktörlerin analizi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, gün geçtikçe önemi artan türev ürünlerin, Türkiye piyasasının en önemli oyuncularından biri olan bankalar nezdinde kullanım alanlarını incelemek ve bu bağlamda Türk bankacılık sektöründe türev ürünlerin ne amaçla kullanıldığının tespit edilmesi ve türev ürün kullanımını hangi faktörlerin etkilediğinin belirlenmesidir. Çalışmada E views programı ile modelleme ve ölçümler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; sektörde en çok kâr elde etmek amacıyla türev ürün kullanıldığı, bankaların makroekonomik anlamda faiz riskinden ziyade bilanço içerisinde oluşan faiz riskini hedge etmek amacıyla türev ürün talep ettiklerini, bankalarca yasal sınırlara uyum amacıyla türev ürünlerin etkin olarak kullanıldığı görülmüştür.

Bayındır'ın (2016) yaptığı çalışmada bankacılık sektöründe türev araçlarının yeri ve Türk bankacılık sektörüne etkileri üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye'deki bankaların kullanmış oldukları türev araçların ne gibi amaçlarla kullanıldığının istatistikî yöntemlerle tespit edilmesidir. Çalışmada SPSS programı ve çoklu regresyon modelleri kullanılmış olup korelasyon analizi ve varyans artış faktörü hesaplaması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda; Türkiye'deki bankaların türev ürün kullanımını her geçen yıl büyüyerek sürdürdüğü, türev işlemleri gelir ve korunma amacıyla kullandıkları görülmüştür. Ayrıca bilanço içi açıkların aktife oranı ile türev işlemlerin aktife oranı arasında güçlü bir doğrusal ilişki bulunduğu ve bankaların açık pozisyonları arttıkça türev işlem hacimlerini artırdıkları da görülmüştür.

Yalvaç (2016) tarafından yapılan çalışmada Türkiye Finansal Raporlama Standartları kapsamında türev finansal araçların raporlanması ve türev finansal araçların bankaların aktif-pasif yönetimi ve risk yönetimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi yapılarak Türk bankacılık sektörü uygulamaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, küresel finans piyasasında önemli bir yer tutan ve bankalar tarafından sıklıkla kullanılan araçlar olan türev ürünlerin aktif ve pasif yönetimi ile risk yönetimi bağlamında kullanımının irdelenmesi, bu ürünlerin yapısından kaynaklanan risklerin açıklanmasıdır. Bununla birlikte Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Banka ve Finans Kuruluşları için Tekdüzen Hesap Planı (THP) çerçevesinde banka bilançolarına etkilerinin değerlendirilmesi ve Türk bankacılık sektöründeki uygulama örneklerinin incelenerek risk yönetiminin finansal raporlara nasıl yansıtıldığını açıklayabilmektir. 3 tip riskten korunma muhasebesi söz konusudur. Gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesi, nakit akış riskinden korunma muhasebesi ve net yatırım riskinden korunma muhasebesi. Çalışmada bu muhasebe teknikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Şirvan'ın (2017) yaptığı çalışmada Türk bankacılık sektöründe türev piyasa araçlarının riske etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, 2007-2015 yılları arasında Türkiye'deki finans sektörünün en büyük kurumları olarak görülen bankaların, gün geçtikçe artan türev piyasa araçlarının kullanımlarını analiz etmek ve bankacılık sektöründe riske etkilerini ölçmektir. Çalışmada panel regresyon analizi, panel birim kök testleri, Pedroni Eşbütünlüme Testi, Hausman testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; birçok bankada tam bir kullanım dağılımının oturmadığı ve araçların riskle kalıcı bir bağlantısı bulunmadığı, Türkiye'de gelişmiş ülkelerde olduğu gibi etkili bir türev kullanımına rastlanmadığı, türev ürünlerin kullanımının önemli kısmının spekülative amaçlı olduğu görülmüştür.

Akbulut (2018) tarafından yapılan çalışmada türev ürünler ve Türk bankacılık sektörü uygulamalarına değinilmiştir. Çalışmada finansal piyasaların en önemli aktörlerinden olan bankaların Türkiye'de yıllar itibari ile yükselen türev işlem hacimlerinden yola çıkarak bankaların türev ürün kullanım kararları araştırılmıştır. Bu sebeple, 2008-2016 yılları arasında Türk Bankacılık Sektörü aylık türev işlem hacimleri alınmış, 8 bağımsız değişken seçilerek bu değişkenlerin, türev işlemlerini nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda; seçilen bağımsız değişkenlerden dört tanesi (net kar/zarar, sermaye yeterlilik rasyosu, aktif karlılık ve öz sermaye karlılığı) ile türev ürün kullanım arasında ilişki bulunamamış, diğer dört değişkenden, sadece aktif büyüklük ile etkileşim pozitif yönde çıkarken diğer üç değişken (özkaynak büyüklüğü, likidite yeterlilik rasyosu ve net faiz marjı) arasında negatif etkileşim olduğu belirlenmiştir.

Keleş'in (2018) yaptığı çalışmada türev ürün kullanımının Türk bankacılık sektörünün etkinliği ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmadaki amaç, Türk Bankacılık Sektörü'nün etkinliğindeki türev ürün kullanımına dair rolü ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda 2005-2016 yılları arasında faaliyette olan kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların etkinlikleri incelenmiş ve bu etkinlikleri üzerinde türev ürün kullanmalarının herhangi bir etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Türev ürün kullanmanın bankaların etkinlikleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığı test edilirken birtakım kontrol değişkenleri de modele ilave edilmiştir. Bankaların etkinliği; Veri Zarflama Analizi ile, türev ürün kullanımının etkinliğe etkisi ise; Tobit regresyon analizi ile test edilmiştir. Çalışma sonucunda; elde

edilen bulgulara göre, türev ürün kullanımının etkinlik üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olduğu görülmüştür. Çalışmada kullanılan kontrol değişkenlerinden aktif büyüklüğünün bankaların etkinliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmamasına karşın toplam borçlar ve sermaye yeterlilik rasyosunun etkinlik üzerindeki etkisinin ise pozitif ve anlamlı çıktığı görülmüştür.

Teze (2018) tarafından yapılan çalışmada bankacılıkta türev ürünler ve döviz kuru riski arasındaki ilişki çerçevesinde 2008 krizi örneği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, finansal piyasalarda en çok tercih edilen türev ürünlerin özellikleri, kullanım şekli ve aralarındaki fark açıklanarak, bu ürünlerin işlem gördüğü türev piyasa kavramı, tarihsel gelişim süreci ve olumlu/olumsuz etkileri anlatmaktır. Çalışmanın sonucunda; Türkiye ekonomisinde, bankacılık sektörünün iç ve dış finansal krizlerden daha az etkilenmesi için makroekonomik temellerin ve bununla birlikte finansal sektörün mali yapısının sürdürülebilir bir şekilde güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğu ve bu amaçla, bir yandan makroekonomik politikaların, diğer yandan bankacılık sektörünün risk yönetim politikalarının etkinlikle tasarlanması ve uygulanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Ağca'nın (2019) yaptığı çalışmada Türkiye bankacılık sektöründe, türev araçların finansal riskten korunma aracı olarak kullanımının etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye bankacılık sektöründe finansal riskten korunma aracı olarak türev araç kullanımının nedenlerinin ve sonuçlarının analiz edilmesidir. Çalışmada VIX ölçümü S&P 500 endeksi baz alınarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; Türkiye bankacılık sektöründe türev araç kullanımının alım satım amaçlı gerçekleştiği, geleneksel türev ürünleri tercih edildiği, Amerika ve Avrupa bankalarına göre daha düşük seviyede kullanım olduğu görülmüştür.

Akkaynak (2019) tarafından yapılan çalışmada türev finansal araçların sermaye yapısına etkisi Türkiye'deki bankalar kullanılarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, türev ürün kullanımının ve işletmelerin sermaye yapılarının incelenerek, türev ürün kullanımının sermaye yapısı üzerine etkisinin Türk bankacılık sektörü özelinde ortaya konulmasıdır. Çalışmada 2012-2017 yılları için veriler toplanmış ve Eviews 10, Gaus 10 ve Stata 14 paket programları kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; Türk bankacılığında kullanılan türev ürünlerin %83'ü alım satım amaçlı, %17'si ise riskten korunma amaçlı kullanıldığı, en çok talep gören türev ürün çeşidinin swap kontratları olduğu, futures sözleşmelerinin ise yok denecek kadar az bir seviyede olduğu, türev ürünlerin bankaları bir yandan risklere karşı korurken diğer yandan da kar elde etmelerine olanak sağladığı görülmüştür.

Çevik (2019) tarafından yapılan çalışmada döviz kuru riskinin Riske Maruz Değer yöntemiyle ölçümü ve bu riske karşı finansal türev enstrümanların kullanılması örnek bir uygulama ile araştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı, dış ticaret işlemleri neticesinde döviz pozisyon açığı ile karşı karşıya kalan firmaların, kur riskinin ölçümü ve bu riskin daha etkin olarak nasıl yönetilebileceği konularında uygulayabilecekleri yöntemlere odaklanılmasının ortaya konulmasıdır. Uygulamada, örnek bir firmaya ait hipotetik bir yılsonu bilançosu oluşturulmuş ve firmanın; ABD Doları, Avro, Sterlin ve İsviçre Frangı para birimi cinslerine ait döviz pozisyonu açığının olduğu varsayılmıştır. Firma, gelecek vadeda borç ödemelerinde muhtemel kur riskine karşı türev enstrümanları kullanarak korunmaya çalışmıştır. Türev sözleşmelerin teorik fiyatlaması, Microsoft Excel 2016 programı kullanılarak hesaplanmıştır. Daha sonra bu para birimi cinslerinin tümü için bir portföy oluşturularak uzun pozisyona girildiği varsayılmış ve portföydeki her para birimi cinsinin TCMB sitesinden 253 iş gününe ait kapanış fiyatları alınmış ve logaritmik getiri değişimleri hesaplanarak RMD hesaplama yöntemlerine geçilmiştir. RMD hesaplama yöntemlerinden Varyans-Kovaryans Yöntemi, Tarihsel Simülasyon Yöntemi ve Monte Carlo Simülasyon Yöntemi kullanılmak üzere, %99 güven seviyesinde ve 180 gün elde tutma süresi için excelde üç farklı hesaplama yapılarak üç farklı sonuca ulaşılmış ve sonuçlar karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda; kur riskine karşı türev araçların kullanılmasının firmanın finansal pozisyonu üzerinde olumlu bir etki meydana getirdiği görülmüş, kur riskinin ölçülebilmesiyle de firmanın pozisyonu gereği ne kadar kaybedebileceği hesaplanarak, risk yönetim sürecine ve likidite yapısına önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Gürbüz'ün (2019) yaptığı çalışmada hizmet kalitesinin ölçümü ve algılanan hizmet kalitesinin yatırımcı memnuniyeti ile sadakatine etkisi, türev ürün hizmeti sağlayan bir yatırım kuruluşu üzerine ampirik uygulama ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, yatırım kuruluşundaki türev ürün alım satım hizmetlerinde, yatırım hizmetinden yararlanan yatırımcıların algıladıkları hizmet kalitesi, algılanan hizmet kalitesi ile memnuniyet ve sadakat arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını eğer bir ilişki söz konusu ise nasıl bir ilişki olduğunu araştırmaktır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çerçevesini Türkiye'de yatırım alanında hizmet veren bir yatırım kuruluşundaki yatırımcılar oluşturmuştur. Örneklemi ise bu yatırım kuruluşunun İstanbul Genel Müdürlüğüne bağlı yatırımcıları oluşturmuştur. Yatırım Kuruluşunun araştırma örnekleme dâhil, İstanbul'da

kayıtlı bulunan müşteri portföyü 2.900 yatırımcıyı olmakla birlikte firmanın portföyünden rastgele 340 kişi seçilmiş ve anket dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre finans kuruluşunun güvenilirliği müşteriler arasında hizmet kalitesini belirleyen en büyük etken olmuştur. İkinci sırada güvence, üçüncü yanıt verilebilirlik, dördüncü ve beşinci sırasıyla empati ve fiziksel görünüm olarak ortaya çıkmıştır.

Küçükseren'in (2019) yaptığı çalışmada bankacılık sektöründe türev araçların kullanımı ve Türk bankacılık sektörüne etkisinin analiz edilmesi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların gruplar bazında bilanço verileri incelenerek türev araç kullanımlarında karlılıklarına ve riskliliklerine olan etkisinin incelenmesi ve türev araçların bankacılık ürün yelpazesi içerisindeki önemini tespit etmek ve bunu bankaların rasyo değerlerini alarak istatistiksel çalışma ile yorumlamaktır. Çalışmada en küçük kareler regresyon analizi ile ampirik uygulama yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; bankaların türev araç kullanımları risklilik ve karlılık değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu, bankaların riskliliklerini oluşturan enstrümanlardan, kur riski ve likidite riski türev araç kullanımını pozitif etkilediği görülmüştür. Ayrıca bankaların risklere karşı türev ürün kullanımının riskleri minimize ederek kar elde etmelerini sağladığı, kamu bankalarının kredi risklerinden korunma amaçlı türev işlem kullanmadıkları, türev araçlarını riskten korunma amaçlı kullanılmasının yanında spekülasyon olarak kullanıldığı ortaya konulmuştur.

Özgür (2019) tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektöründe kredi riski ve kredi türevleri ampirik bir uygulama ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, bankalar tarafından kullanılan kredilerin faizleri, gösterge faiz ve swap faizleri arasındaki ekonometrik ilişki ortaya koymaktır. Çalışmada Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök (unit root) testleri, Johansen Eşbütünlük Testi, Granger nedensellik testi ve zaman serisi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; CDS primlerinin kredi faizlerinde yaşanan değişikliklerin sebebi olmasıyla birlikte CDS primlerindeki değişikliklerin de kredi faizlerindeki değişikliklerle açıklanabildiği bunun yanı sıra kredi faizlerindeki değişikliklerin tahvil ve swap faizlerinde yaşanan değişikliklerle açıklanabildiği, swap faiz oranlarında yaşanan değişikliklere CDS primleri ve tahvil faizlerinde yaşanan değişikliklerin liderlik ettiği görülmüştür.

Kaya'nın (2020) yaptığı çalışmada spekülasyon ve hedging amaçlı türev araç kullanımının bankaların faiz oranı ve döviz kuru riskine etkisi, Borsa İstanbul'da işlem gören bankalar üzerine yapılan bir uygulama ile araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, spekülasyon ve riskten korunma amaçlı türev araç kullanımı ile finansal riskler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Çalışmada yatay kesit verilerden ve zaman serisi verilerinden oluşan panel regresyon modeli oluşturulmuş ve panel veri regresyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; bankaların spekülasyon amaçlı işlem yoğunluğunun, riskten korunma amaçlı işlem yoğunluğundan fazla olduğu, spekülasyon amaçlı yapılan işlemlerin döviz kuru riskini düşürmesi dövizde aşırı hareketlenme olduğu dönemlerde banka davranışlarının bu volatiliteden kar elde etmek amacıyla türev işlem yaptıklarını, dövizdeki dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla yapılan türev işlemlerin kur riskini düşürdüğü tespit edilmiştir.

5. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE TÜREV İŞLEMLER; AKTİF BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İLK 10 BANKANIN TÜREV ÜRÜN KULLANIM YOĞUNLUĞU

Tablo 1- Türkiye'deki Aktif Büyüklüğüne Göre Bankalar

Sıra No	Bankalar	Aktif Büyüklükleri (Milyon TL)	%
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	610.360	15,293
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	432.780	10,844
3	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	428.974	10,749
4	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	384.656	9,638
5	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	383.651	9,613
6	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	380.525	9,535
7	Akbank T.A.Ş.	344.764	8,639
8	QNB Finansbank A.Ş.	171.203	4,290

GAMZE TAŞTEMEL

9	Türk Eximbank	155.610	3,899
10	Denizbank A.Ş.	147.726	3,701
	Toplam	3.440.250	86,200
	47 Banka Toplam	3.991.008	100,000

Kaynak: TBB

Türkiye’de bulunan 47 bankanın toplam aktif büyüklükleri 3.991.008 milyon TL’dir. Bu bankalar arasında en yüksek aktif büyüklüğe sahip olan ilk 10 bankanın aktif büyüklükleri toplamı da 3.440.250 milyon TL’dir. Tablo 1’den de anlaşılacağı üzere bu bankaların aktif büyüklüklerinin toplam aktif büyüklüğe oranı %86.2’dir. Dolayısıyla bu bankaların bankacılık sektörünün geneli ile ilgili bilgi verebileceği düşünüldüğünden bu 10 banka üzerinde çalışılmıştır.

Tablo 2- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	47.134.267	206.218.832	253.353.099	100,000	21.265.974	119.222.177	140.488.151	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	47.134.267	206.218.832	253.353.099	100,000	21.265.974	119.222.177	140.488.151	100,000
2.1.Forward	3.854.913	6.418.511	10.273.424	4,055	2.522.130	5.522.841	8.044.971	5,726
2.2.Swap	43.277.330	199.771.811	243.049.141	95,933	18.722.244	113.675.362	132.397.606	94,241
2.3.Opsiyon	2.024	28.510	30.534	0,012	21.600	23.974	45.574	0,032
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	12.695.421	82.966.468	95.661.889	100,000	16.437.026	63.970.127	80.407.153	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	12.695.421	82.966.468	95.661.889	100,000	16.437.026	63.970.127	80.407.153	100,000
2.1.Forward	3.617.638	6.924.910	10.542.548	11,021	1.353.480	3.946.217	5.299.697	6,591
2.2.Swap	8.709.947	75.685.916	84.395.863	88,223	15.072.546	60.012.592	75.085.138	93,381
2.3.Opsiyon	367.836	355.642	723.478	0,756	11.000	11.318	22.318	0,028
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	3.119.312	54.430.547	57.549.859	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	3.119.312	54.430.547	57.549.859	100,000
2.1.Forward	1.332.892	4.096.601	5.429.493	9,434
2.2.Swap	1.773.374	50.290.572	52.063.946	90,468
2.3.Opsiyon	13.046	43.374	56.420	0,098
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 2'den incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğu YP ile yapılmış olmakla birlikte az bir kısmı TP ile yapılmıştır. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%90.4, 2016'da ~%93.3, 2017'de ~%88.2, 2018'de ~%94.2 ve 2019'da ~%95.9 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün forward olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası az miktarda opsiyon işlemi yapmış olmasının yanı sıra futures ve diğer türev ürünlerle 2015-2019 yılları içerisinde herhangi bir işlem yapmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde de her geçen yıl türev ürün kullanımının artış gösterdiği söylenebilmektedir. Hedge amaçlı kullanım olmamasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası türev araçları kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımlarını artırmaktadır.

Tablo 3- Türkiye İş Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	60.697.736	217.479.519	278.177.255	100,000	58.131.629	185.061.020	243.192.649	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	60.697.736	217.479.519	278.177.255	100,000	58.131.629	185.061.020	243.192.649	100,000
2.1.Forward	5.471.564	16.739.104	22.210.668	7,984	6.078.339	11.507.343	17.585.682	7,231
2.2.Swap	51.678.508	186.651.608	238.330.116	85,676	46.758.472	157.606.624	204.365.096	84,034
2.3.Opsiyon	3.547.664	11.745.692	15.293.356	5,498	5.294.818	10.184.275	15.479.093	6,365
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	2.343.115	2.343.115	0,842	0	5.762.778	5.762.778	2,370

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	46.800.964	134.305.763	181.106.727	100,000	23.261.698	88.218.334	111.480.032	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	46.800.964	134.305.763	181.106.727	100,000	23.261.698	88.218.334	111.480.032	100,000
2.1.Forward	5.970.950	10.820.316	16.791.266	9,271	3.782.503	6.327.494	10.109.997	9,069
2.2.Swap	35.537.852	110.073.526	145.611.378	80,401	17.991.097	76.062.639	94.053.736	84,368
2.3.Opsiyon	5.292.162	9.443.504	14.735.666	8,136	1.488.098	3.423.049	4.911.147	4,405

GAMZE TAŞTEMEL

2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	3.968.417	3.968.417	2,191	0	2.405.152	2.405.152	2,157

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	31.460.506	84.596.837	116.057.343	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	31.460.506	84.596.837	116.057.343	100,000
2.1.Forward	3.038.471	5.442.224	8.480.695	7,307
2.2.Swap	24.345.220	67.352.684	91.697.904	79,011
2.3.Opsiyon	3.660.920	6.723.743	10.384.663	8,948
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	415.895	5.078.186	5.494.081	4,734

Kaynak: Türkiye İş Bankası Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Türkiye İş Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 3'ten incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğu YP ile yapılmış olmakla birlikte bir kısmı da TP ile yapılmıştır. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%79, 2016'da ~%84.3, 2017'de ~%80.4, 2018'de ~%84 ve 2019'da ~%85.6 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün forward olduğu görülmekle birlikte opsiyon işlemleri de yaklaşık olarak forward kadar yapılmaktadır. Türkiye İş Bankası 2015-2019 yılları içerisinde futures işlemi yapmamış olmasına karşın diğer türev ürünlerle az miktarda işlem yapmış ve bu işlemler 2015 yılı haricinde tamamı YP cinsinden yapılmıştır. Türkiye İş Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde istisna olarak 2016'da azalan opsiyon kullanımı sebebiyle alım-satım amaçlı işlemlerde ufak bir düşüş yaşanmasına rağmen genel olarak her geçen yıl türev ürün kullanımının artış gösterdiği söylenebilmektedir. Hedge amaçlı kullanım olmamasına rağmen Türkiye İş Bankası türev araçları kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve buna bağlı olarak da bu kullanımlarını her yıl artırmaktadır.

Tablo 4- Türkiye Halk Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	15.274.866	58.028.396	73.303.262	100,000	9.306.166	38.901.348	48.207.514	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	15.274.866	58.028.396	73.303.262	100,000	9.306.166	38.901.348	48.207.514	100,000
2.1.Forward	1.508.922	3.822.829	5.331.751	7,274	1.806.188	5.243.125	7.049.313	14,623
2.2.Swap	12.849.494	48.364.708	61.214.202	83,508	5.202.187	27.857.299	33.059.486	68,577
2.3.Opsiyon	916.450	2.604.064	3.520.514	4,803	2.297.791	3.561.455	5.859.246	12,154
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	3.236.795	3.236.795	4,416	0	2.239.469	2.239.469	4,645

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	4.824.448	26.015.843	30.840.291	100,000	1.855.271	23.079.543	24.934.814	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	4.824.448	26.015.843	30.840.291	100,000	1.855.271	23.079.543	24.934.814	100,000
2.1.Forward	2.711.564	6.375.770	9.087.334	29,466	1.162.609	5.842.371	7.004.980	28,093
2.2.Swap	1.322.806	15.819.312	17.142.118	55,584	433.093	14.634.799	15.067.892	60,429
2.3.Opsiyon	790.078	1.090.343	1.880.421	6,097	259.569	420.684	680.253	2,728
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	2.730.418	2.730.418	8,853	0	2.181.689	2.181.689	8,750

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	3.347.967	21.025.956	24.373.923	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	3.347.967	21.025.956	24.373.923	100,000
2.1.Forward	1.626.350	4.808.139	6.434.489	26,399
2.2.Swap	1.615.434	14.214.566	15.830.000	64,946
2.3.Opsiyon	106.183	253.075	359.258	1,474
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	1.750.176	1.750.176	7,181

Kaynak: Türkiye Halk Bankası Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Türkiye Halk Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 4'ten incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğu YP ile yapılmış olmakla birlikte bir kısmı da TP ile yapılmıştır. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%64.9, 2016'da ~%60.4, 2017'de ~%55.5, 2018'de ~%68.5 ve 2019'da ~%83.5 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün forward olduğu görülmektedir. Bununla birlikte opsiyon işlemleri ve diğer türev ürünler çalışılan yıllar arasında değişen oranlarda işlem görmüştür. Ancak futures işlemi Türkiye Halk Bankası tarafından 2015-2019 yılları içerisinde hiç işlem görmemiştir. Diğer türev ürünlerle yapılan işlemler YP cinsinden yapılmıştır. Türkiye Halk Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde swap, opsiyon, forward ve diğer türev ürünlerin kullanımlarında dalgalanmalar olsa da alım-satım amaçlı işlemlerde sürekli bir artış izlenmektedir. Hedge amaçlı kullanım olmamasına rağmen Türkiye Halk Bankası türev araçları kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımlarını arttırmaktadır.

Tablo 5- Yapı ve Kredi Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	144.814.557	302.039.770	446.854.327	100,000	132.232.307	269.206.942	401.439.249	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	49.887.738	53.105.895	102.993.633	23,049	48.402.801	48.037.678	96.440.479	24,024

GAMZE TAŞTEMEL

2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	94.926.819	248.933.875	343.860.694	76,951	83.829.506	221.169.264	304.998.770	75,976
2.1.Forward	8.036.269	17.700.404	25.736.673	5,760	8.116.786	10.730.591	18.847.377	4,695
2.2.Swap	81.329.613	196.767.306	278.096.919	62,234	69.858.272	174.331.835	244.190.107	60,829
2.3.Opsiyon	3.741.319	8.349.687	12.091.006	2,706	5.034.420	12.244.720	17.279.140	4,304
2.4.Futures	199.618	198.789	398.407	0,089	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	1.620.000	25.917.689	27.537.689	6,163	820.028	23.862.118	24.682.146	6,148

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	176.267.975	247.578.557	423.846.532	100,000	86.600.274	171.551.483	258.151.757	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	42.981.037	30.901.265	73.882.302	17,431	29.395.251	23.277.181	52.672.432	20,404
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	133.286.938	216.677.292	349.964.230	82,569	57.205.023	148.274.302	205.479.325	79,596
2.1.Forward	11.622.183	15.192.560	26.814.743	6,327	5.932.158	9.341.391	15.273.549	5,917
2.2.Swap	105.854.508	169.948.833	275.803.341	65,072	39.936.351	112.739.983	152.676.334	59,142
2.3.Opsiyon	9.678.309	16.400.673	26.078.982	6,153	6.062.482	13.199.550	19.262.032	7,462
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	6.131.938	15.135.226	21.267.164	5,018	5.274.032	12.993.378	18.267.410	7,076

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	80.533.026	143.406.796	223.939.822	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	27.698.936	30.810.144	58.509.080	26,127
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	52.834.090	112.596.652	165.430.742	73,873
2.1.Forward	3.482.444	6.095.245	9.577.689	4,277
2.2.Swap	38.264.411	87.202.512	125.466.923	56,027
2.3.Opsiyon	6.682.132	8.561.247	15.243.379	6,807
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	4.405.103	10.737.648	15.142.751	6,762

Kaynak: Yapı ve Kredi Bankası Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Yapı ve Kredi Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 5'ten incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı 2015'te ~%26.1, 2016'da ~%20.4, 2017'de ~%17.4, 2018'de ~%24 ve 2019'da ~%23 iken alım-satım amaçlı işlemlerin 2015'te ~%73.8, 2016'da ~%79.5, 2017'de ~%82.5, 2018'de ~%75.9 ve 2019'da ~%76.9 olduğu görülmektedir. Yapılan işlemlerde riskten korunma amaçlı olanların YP ve TP cinsinden birbirlerine yakın tutarlar olduğu fakat alım-satım amaçlı işlemlerin büyük çoğunluğunun YP cinsinden yapılmış olduğu görülmektedir. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%56, 2016'da ~%59.1, 2017'de ~%65, 2018'de ~%60.8 ve 2019'da ~%62.2 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra işlem gören türev ürünlerin forward, opsiyon ve diğer türev ürünler olduğu ve birbirlerine yakın tutarlarda işleme tabi

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

oldukları görülmektedir. Bununla birlikte futures işlemi Yapı ve Kredi Bankası tarafından 2015-2018 yılları içerisinde hiç işlem görmemiş olmakla birlikte 2019 yılında ~%1'in bile altında bir yüzdeyle işlem görmüştür. Yapı ve Kredi Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde diğer türev ürünlerin kullanımında düzenli bir artış olmakla birlikte swap, opsiyon ve forward kullanımları azalan ve artan bir grafik çizmektedirler. Alım-satım amaçlı işlemler 2018 yılında düşüş yaşamış olmasıyla beraber genelde artan bir ivmeye sahiptir. Hedge amaçlı kullanımlarda Yapı ve Kredi Bankası 2016'dan bu yana düzenli bir ivmeyle artış göstermekte ve türev araçlarını hem koruma hem de kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımını istisnalar olsa da genel itibarıyla arttırarak devam etmektedir.

Tablo 6- Türkiye Garanti Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	99.756.054	240.632.108	340.388.162	100,000	86.698.763	257.980.664	344.679.427	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	21.712.536	38.829.691	60.542.227	17,786	11.918.326	46.555.011	58.473.337	16,965
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	78.043.518	201.802.417	279.845.935	82,214	74.780.437	211.425.653	286.206.090	83,035
2.1.Forward	7.301.938	8.068.206	15.370.144	4,515	11.612.734	13.094.791	24.707.525	7,168
2.2.Swap	60.693.410	151.509.069	212.202.479	62,341	45.314.567	147.510.879	192.825.446	55,943
2.3.Opsiyon	9.982.384	21.935.096	31.917.480	9,377	17.067.638	31.573.332	48.640.970	14,112
2.4.Futures	65.786	500.722	566.508	0,166	785.498	941.820	1.727.318	0,501
2.5.Diğer	0	19.789.324	19.789.324	5,814	0	18.304.831	18.304.831	5,311

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	121.430.927	233.377.325	354.808.252	100,000	101.388.655	206.980.999	308.369.654	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	6.209.384	33.820.121	40.029.505	11,282	9.252.323	25.283.122	34.535.445	11,199
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	115.221.543	199.557.204	314.778.747	88,718	92.136.332	181.697.877	273.834.209	88,801
2.1.Forward	15.469.233	18.172.329	33.641.562	9,482	12.078.449	15.532.976	27.611.425	8,954
2.2.Swap	86.887.004	142.571.587	229.458.591	64,671	60.234.373	123.150.097	183.384.470	59,469
2.3.Opsiyon	12.818.794	23.902.493	36.721.287	10,350	19.800.600	34.032.828	53.833.428	17,457
2.4.Futures	46.512	95.051	141.563	0,040	22.910	230.795	253.705	0,082
2.5.Diğer	0	14.815.744	14.815.744	4,176	0	8.751.181	8.751.181	2,838

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	92.133.785	161.778.576	253.912.361	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	7.107.440	16.963.601	24.071.041	9,480
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	85.026.345	144.814.975	229.841.320	90,520
2.1.Forward	13.716.838	19.360.463	33.077.301	13,027
2.2.Swap	33.377.607	61.557.928	94.935.535	37,389

GAMZE TAŞTEMEL

2.3.Opsiyon	37.927.519	51.810.681	89.738.200	35,342
2.4.Futures	4.381	283.825	288.206	0,114
2.5.Diğer	0	11.802.078	11.802.078	4,648

Kaynak: Türkiye Garanti Bankası Faaliyet Raporundan Tarafimca Oluşturulmuştur.

Türkiye Garanti Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 6'dan incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı 2015'te ~%9.4, 2016'da ~%11.1, 2017'de ~%11.2, 2018'de ~%16.9 ve 2019'da ~%17.7 iken alım-satım amaçlı işlemlerin 2015'te ~%90.5, 2016'da ~%88.8, 2017'de ~%88.7, 2018'de ~%83 ve 2019'da ~%82.2 olduğu görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğunun YP cinsinden yapılmış olduğu görülmektedir. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%37.3, 2016'da ~%59.4, 2017'de ~%64.6, 2018'de ~%55.9 ve 2019'da ~%62.3 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün opsiyon olduğu görülmektedir. Forward işlemler ve diğer türev ürünler birbirlerine yakın işlem hacmine sahiptir. Bununla birlikte futures işlemleri Türkiye Garanti Bankası tarafından 2015-2019 yılları içerisinde ~%1'in altında olmakla birlikte her yıl işlem görmeye devam etmiştir. Türkiye Garanti Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde hiçbir türev ürün kullanımının düzenli seyretmediği azalan ve artan bir ivmeyle grafik çizdiği görülmektedir. Hedge amaçlı kullanımlarda Türkiye Garanti Bankası 2015'ten bu yana düzenli bir ivmeyle artış göstermekte ve türev araçlarını hem koruma hem de kar elde etmek amaçlı kullanmaktadır.

Tablo 7- Türkiye Vakıflar Bankası Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	42.379.447	132.484.396	174.863.843	100,000	20.699.397	89.042.574	109.741.971	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	42.379.447	132.484.396	174.863.843	100,000	20.699.397	89.042.574	109.741.971	100,000
2.1.Forward	2.320.043	2.217.584	4.537.627	2,595	1.201.285	1.543.434	2.744.719	2,501
2.2.Swap	30.978.513	114.418.040	145.396.553	83,148	13.638.148	73.193.459	86.831.607	79,123
2.3.Opsiyon	576.987	759.416	1.336.403	0,764	697.904	1.784.623	2.482.527	2,262
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0		0	0,000
2.5.Diğer	8.503.904	15.089.356	23.593.260	13,492	5.162.060	12.521.058	17.683.118	16,113

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	17.099.268	43.634.251	60.733.519	100,000	17.852.538	49.155.645	67.008.183	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	17.099.268	43.634.251	60.733.519	100,000	17.852.538	49.155.645	67.008.183	100,000
2.1.Forward	1.152.837	1.617.661	2.770.498	4,562	489.31	1.120.684	1.609.994	2,403
2.2.Swap	10.344.359	30.420.079	40.764.438	67,120	16.314.487	37.172.783	53.487.270	79,822
2.3.Opsiyon	426.094	431.542	857.636	1,412	142.676	730.632	873.308	1,303
2.4.Futures	0		0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	5.175.978	11.164.969	16.340.947	26,906	906.065	10.131.546	11.037.611	16,472

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	10.524.190	39.400.293	49.924.483	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	10.524.190	39.400.293	49.924.483	100,000
2.1.Forward	211.514	257.246	468.760	0,939
2.2.Swap	9.442.940	30.544.698	39.987.638	80,096
2.3.Opsiyon	258.134	255.396	513.530	1,029
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	611.602	8.342.953	8.954.555	17,936

Kaynak: Türkiye Vakıflar Bankası Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Türkiye Vakıflar Bankası'nın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 7'den incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğu YP ile yapılmış olmakla birlikte bir kısmı da TP ile yapılmıştır. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%80, 2016'da ~%79.8, 2017'de ~%67.1, 2018'de ~%79.1 ve 2019'da ~%83.1 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün diğer türev ürünler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte opsiyon işlemleri ve forward işlemler çalışılan yıllar arasında az miktarda ve değişen oranlarda işlem görmüştür. Ancak futures işlemi Türkiye Vakıflar Bankası tarafından 2015-2019 yılları içerisinde hiç işlem görmemiştir. Türkiye Vakıflar Bankası ile ilgili grafik incelendiğinde diğer türev ürünlerin kullanımında sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Alım-satım amacıyla yapılan swap işleminin 2017 yılında düşüş göstermesi alım-satım amaçlı işlemlerde de o yıl için bir düşüşe sebep olmuştur. Fakat 2017 yılı dışındaki yıllarda alım-satım amacıyla türev ürün kullanımı artarak devam etmektedir. Hedge amaçlı kullanım olmamasına rağmen Türkiye Vakıflar Bankası türev araçları kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımlarını arttırmaktadır.

Tablo 8- Akbank Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	97.153.119	432.318.074	529.471.193	100,000	152.243.122	456.260.716	608.503.838	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	13.674.935	50.919.357	64.594.292	12,200	16.237.238	45.826.317	62.063.555	10,199
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	83.478.184	381.398.717	464.876.901	87,800	136.005.884	410.434.399	546.440.283	89,801
2.1.Forward	6.344.720	14.293.529	20.638.249	3,898	10.443.845	17.807.630	28.251.475	4,643
2.2.Swap	72.288.056	317.407.670	389.695.726	73,601	97.935.885	319.716.819	417.652.704	68,636
2.3.Opsiyon	4.668.517	27.522.912	32.191.429	6,080	27.559.961	47.939.566	75.499.527	12,407
2.4.Futures	85.946	85.005	170.951	0,032	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	90.945	22.089.601	22.180.546	4,189	66.193	24.970.384	25.036.577	4,114

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	119.035.162	367.336.409	486.371.571	100,000	90.991.340	311.671.542	402.662.882	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	2.497.225	26.913.498	29.410.723	6,047	2.497.225	20.737.803	23.235.028	5,770

GAMZE TAŞTEMEL

2. Alım Satım Amaçlı İşlemler	116.537.937	340.422.911	456.960.848	93,953	88.494.115	290.933.739	379.427.854	94,230
2.1. Forward	12.418.235	17.769.668	30.187.903	6,207	9.200.025	16.578.421	25.778.446	6,402
2.2. Swap	87.056.797	224.261.509	311.318.306	64,008	68.389.888	186.469.839	254.859.727	63,294
2.3. Opsiyon	16.975.529	83.630.054	100.605.583	20,685	10.848.869	75.616.092	86.464.961	21,473
2.4. Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5. Diğer	87.376	14.761.680	14.849.056	3,053	55.333	12.269.387	12.324.720	3,061

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	48.198.432	194.026.923	242.225.355	100,000
1. Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	1.228.638	11.197.395	12.426.033	5,130
2. Alım Satım Amaçlı İşlemler	46.969.794	182.829.528	229.799.322	94,870
2.1. Forward	6.128.480	8.958.219	15.086.699	6,228
2.2. Swap	29.738.415	104.406.055	134.144.470	55,380
2.3. Opsiyon	10.274.802	58.882.918	69.157.720	28,551
2.4. Futures	0	0	0	0,000
2.5. Diğer	828.097	10.582.336	11.410.433	4,711

Kaynak: Akbank Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Akbank'ın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 8'den incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı 2015'te ~%5.1, 2016'da ~%5.7, 2017'de ~%6, 2018'de ~%10.1 ve 2019'da ~%12.2 iken alım-satım amaçlı işlemlerin 2015'te ~%94.8, 2016'da ~%94.2, 2017'de ~%93.9, 2018'de ~%89.8 ve 2019'da ~%87.8 olduğu görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğunun YP cinsinden yapılmış olduğu görülmektedir. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%55.3, 2016'da ~%63.2, 2017'de ~%64, 2018'de ~%68.6 ve 2019'da ~%73.6 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün opsiyon olduğu görülmektedir. Forward işlemler ve diğer türev ürünler birbirlerine yakın işlem hacmine sahiptir. Bununla birlikte futures işlemleri Akbank tarafından 2015-2018 yılları içerisinde yapılmamış olmakla birlikte 2019 yılında ~%1'in altında olmakla birlikte işlem görmüştür. Akbank ile ilgili grafik incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımının artarak devam ettiği görülmektedir. Forward, opsiyon ve diğer türev ürün kullanımlarında dalgalanmalar olması ile birlikte swap ürün kullanımının 2019 yılında düşüş gösterdiği fakat bu yıla kadar artarak devam ettiği görülmektedir. Alım-satım amaçlı kullanılan türev ürünler 2019 yılında düşmüş olmasına rağmen bu yıla kadar artarak devam etmiştir. Hedge amaçlı kullanımlarda Akbank 2015'ten bu yana düzenli bir ivmeyle artış göstermekte ve türev araçlarını hem koruma hem de kar elde etmek amaçlı olarak kullanımlarını her yıl düzenli bir şekilde sürdürmektedir.

Tablo 9- QNB Finansbank Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	50.379.592	199.933.121	250.312.713	100,000	57.709.645	160.222.761	217.932.406	100,000
1. Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	16.210.514	64.039.377	80.249.891	32,060	17.909.998	48.962.094	66.872.092	30,685
2. Alım Satım Amaçlı İşlemler	34.169.078	135.893.744	170.062.822	67,940	39.799.647	111.260.667	151.060.314	69,315
2.1. Forward	2.837.603	5.229.023	8.066.626	3,223	2.517.071	4.581.723	7.098.794	3,257

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

2.2.Swap	25.526.874	121.811.614	147.338.488	58,862	31.777.537	98.803.053	130.580.590	59,918
2.3.Opsiyon	5.705.403	7.537.454	13.242.857	5,291	5.505.039	6.823.437	12.328.476	5,657
2.4.Futures	99.198	97.912	197.110	0,079	0	237014	237014	0,109
2.5.Diğer	0	1.217.741	1.217.741	0,486	0	815.440	815.440	0,374

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	73.385.802	120.118.416	193.504.218	100,000	60.941.131	92.324.467	153.265.598	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	21.810.180	31.752.593	53.562.773	27,680	16.730.698	21.068.526	37.799.224	24,663
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	51.575.622	88.365.823	139.941.445	72,320	44.210.433	71.255.941	115.466.374	75,337
2.1.Forward	4.523.196	6.139.645	10.662.841	5,510	4.118.082	6.260.934	10.379.016	6,772
2.2.Swap	43.402.634	77.385.816	120.788.450	62,422	35.589.750	58.950.398	94.540.148	61,684
2.3.Opsiyon	3.626.434	63.304	7.651.507	3,954	4.502.601	5.087.199	9.589.800	6,257
2.4.Futures	23.358	186.573	209.931	0,108	0	74.460	74.460	0,049
2.5.Diğer	0	628.716	628.716	0,325	0	882.950	882.950	0,576

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	59.995.852	94.245.176	154.241.028	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	14.891.873	21.742.737	36.634.610	23,752
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	45.103.979	72.502.439	117.606.418	76,248
2.1.Forward	3.972.761	4.554.462	8.527.223	5,529
2.2.Swap	35.943.194	58.224.153	94.167.347	61,052
2.3.Opsiyon	5.187.330	8.443.962	13.631.292	8,838
2.4.Futures	694	567.500	568.194	0,368
2.5.Diğer	0	712.362	712.362	0,462

Kaynak: QNB Finansbank Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

QNB Finansbank'ın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 9'dan incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı 2015'te ~%23.7, 2016'da ~%24.6, 2017'de ~%27.6, 2018'de ~%30.6 ve 2019'da ~%32 iken alım-satım amaçlı işlemlerin 2015'te ~%76.2, 2016'da ~%75.3, 2017'de ~%72.3, 2018'de ~%69.3 ve 2019'da ~%67.9 olduğu görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğunun YP cinsinden yapılmış olduğu görülmektedir. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%61, 2016'da ~%61.6, 2017'de ~%62.4, 2018'de ~%59.9 ve 2019'da ~%58.8 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün opsiyon işlemleri ve forward işlemler olduğu ve birbirlerine yakın hacimleri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte futures işlemler ve diğer türev ürünler QNB Finansbank tarafından 2015-2019 yılları içerisinde ~%1'in altında olsa bile her yıl işlem görmüşlerdir. Diğer türev ürünler sadece YP cinsinden işlem görmüştür. QNB Finansbank ile ilgili grafik incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımının artarak devam ettiği görülmektedir. Forward, opsiyon ve diğer türev ürün kullanımlarında dalgalanmalar olması ile birlikte swap ürün kullanımının artarak devam ettiği görülmektedir. Böylelikle alım-satım amaçlı kullanılan türev ürün kullanımı artarak devam etmektedir. Hedge amaçlı kullanımlarda QNB Finansbank 2015'ten bu yana düzenli

bir ivmeyle artış göstermekte ve türev araçlarını hem koruma hem de kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımlarını genel olarak her yıl arttırmaktadır.

Tablo 10- Türk Eximbank Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	233.015	63.763.407	63.996.422	100,000	46.771	57.609.529	57.656.300	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	49.664.792	49.664.792	77,606	36.220	43.820.201	43.856.421	76,065
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	233.015	14.098.615	14.331.630	22,394	10.551	13.789.328	13.799.879	23,935
2.1.Forward	0	0	0	0,000	1.891	1.690	3.581	0,006
2.2.Swap	233.015	14.098.615	14.331.630	22,394	0	13.779.200	13.779.200	23,899
2.3.Opsiyon	0	0	0	0,000	8.660	8.438	17.098	0,030
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	5.007.200	43.466.537	48.473.737	100,000	3.808.314	24.315.800	28.124.114	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	3.988.955	20.820.190	24.809.145	51,181	3.547.489	15.952.012	19.499.501	69,334
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	1.018.245	22.646.347	23.664.592	48,819	260.825	8.363.788	8.624.613	30,666
2.1.Forward	255.974	236.994	492.968	1,017	30.368	31.705	62.073	0,221
2.2.Swap	762.271	22.409.353	23.171.624	47,802	229.017	8.330.603	8.559.620	30,435
2.3.Opsiyon	0	0	0	0,000	1.440	1.480	2.920	0,010
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	2.508.880	11.425.887	13.934.767	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	2.356.135	9.416.970	11.773.105	84,487
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	152.745	2.008.917	2.161.662	15,513
2.1.Forward	50.150	47.302	97.452	0,699
2.2.Swap	102.595	1.961.615	2.064.210	14,813
2.3.Opsiyon	0	0	0	0,000
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	0	0	0,000

Kaynak: Türk Eximbank Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Türk Eximbank'ın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 10'dan incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı 2015'te ~%84.4, 2016'da ~%69.3, 2017'de ~%51.1, 2018'de ~%76 ve 2019'da ~%77.6 iken alım-satım amaçlı işlemlerin 2015'te ~%15.5, 2016'da ~%30.6, 2017'de ~%48.8, 2018'de ~%23.9 ve 2019'da ~%22.3 olduğu görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğunun YP cinsinden yapılmış olduğu görülmektedir. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%14.8, 2016'da ~%30.4, 2017'de ~%47.8, 2018'de ~%23.8 ve 2019'da ~%22.3 ile swap işlemlerine aittir. Forward işlemleri ve opsiyon işlemleri zaman zaman ~%1'in bile altında olacak şekilde işlem görmüştür. Bununla birlikte futures işlemler ve di-

Türkiye'deki Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğu

ğer türev ürünler Türk Eximbank tarafından 2015-2019 yılları içerisinde hiç işlem görmemiştir. Türk Eximbank ile ilgili grafik incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımının alım-satım amaçlı işlemlerden daha fazla olduğu ve artarak devam ettiği görülmektedir. Alım-satım amaçlı işlemlerde ağırlıklı olarak swap kullanıldığı diğer ürünlerin neredeyse hiç denilecek kadar az kullanım hacmine sahip olduğu görülmektedir. Hedge amaçlı kullanımlarda Türk Eximbank 2015'ten bu yana düzenli bir ivmeyle artış göstermekte ve türev araçlarını genellikle koruma amaçlı kullanırken kar elde etmek amacıyla da genellikle swap işlemlerini kullanırken çok az hacimde forward ve opsiyon kullanmaktadır.

Tablo 11- Denizbank Türev Ürün Kullanımı

	31.12.2019				31.12.2018			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	23.592.314	97.207.521	120.799.835	100,000	26.854.672	90.069.501	116.924.173	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	23.592.314	97.207.521	120.799.835	100,000	26.854.672	90.069.501	116.924.173	100,000
2.1.Forward	1.255.779	4.154.693	5.410.472	4,479	2.811.995	4.883.229	7.695.224	6,581
2.2.Swap	18.618.922	79.745.667	98.364.589	81,428	16.013.976	72.188.016	88.201.992	75,435
2.3.Opsiyon	3.654.667	7.245.775	10.900.442	9,024	7.949.933	10.666.955	18.616.888	15,922
2.4.Futures	62.946	56.418	119.364	0,099	78.768	72.355	151.123	0,129
2.5.Diğer	0	6.004.968	6.004.968	4,971	0	2.258.946	2.258.946	1,932

	31.12.2017				31.12.2016			
	TP	YP	TOPLAM	%	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	34.294.423	66.683.516	100.977.939	100,000	18.539.851	58.227.668	76.767.519	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	34.294.423	66.683.516	100.977.939	100,000	18.539.851	58.227.668	76.767.519	100,000
2.1.Forward	2.494.623	5.509.202	8.003.825	7,926	1.713.300	5.529.056	7.242.356	9,434
2.2.Swap	23.728.165	52.250.662	75.978.827	75,243	13.002.971	45.306.219	58.309.190	75,956
2.3.Opsiyon	8.071.635	6.658.244	14.729.879	14,587	3.823.580	5.299.658	9.123.238	11,884
2.4.Futures	0	0	0	0,000	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	2.265.408	2.265.408	2,243	0	2.092.735	2.092.735	2,726

	31.12.2015			
	TP	YP	TOPLAM	%
(BİNTL)	18.205.273	68.177.799	86.383.072	100,000
1.Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar	0	0	0	0,000
2.Alım Satım Amaçlı İşlemler	18.205.273	68.177.799	86.383.072	100,000
2.1.Forward	1.063.645	4.550.606	5.614.251	6,499
2.2.Swap	13.062.843	57.339.597	70.402.440	81,500
2.3.Opsiyon	4.078.785	4.936.906	9.015.691	10,437
2.4.Futures	0	0	0	0,000
2.5.Diğer	0	1.350.690	1.350.690	1,564

Kaynak: Denizbank Faaliyet Raporundan Tarafımca Oluşturulmuştur.

Denizbank'ın 2015-2019 yılları arasındaki türev ürün kullanımı tablo 11'den incelendiğinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Yapılan işlemlerin büyük çoğunluğu YP ile yapılmış olmakla birlikte bir kısmı da TP ile yapılmıştır. Alım-satım amaçlı yapılan işlemlerde en büyük pay 2015'te ~%81.5, 2016'da ~%75.9, 2017'de ~%75.2, 2018'de ~%75.4 ve 2019'da ~%81.4 ile swap işlemlerine aittir. Swaptan sonra en çok işlem gören türev ürünün opsiyon ve forward olduğu görülmektedir. Diğer türev ürünlerin de işlem hacmine sahip olmasının yanı sıra futures işlemi Denizbank tarafından 2015-2017 yılları içerisinde hiç işlem görmemiş fakat 2018 ve 2019 yıllarında ~%1 işlem hacmine sahip olmuştur. Denizbank ile ilgili grafik incelendiğinde diğer türev ürünlerin kullanımlarında sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Alım-satım amacıyla yapılan swap işleminin 2016 yılında düşüş göstermesi alım-satım amaçlı işlemlerde de o yıl için bir düşüşe sebep olmuştur. Fakat 2016 yılı dışındaki yıllarda alım-satım amacıyla türev ürün kullanımı artarak devam etmektedir. Hedge amaçlı kullanım olmamasına rağmen Denizbank türev araçları kar elde etmek amaçlı kullanmakta ve bu kullanımlarını arttırmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada öncelikle Türkiye'deki bankaların aktif büyüklüğüne göre ilk 10 bankayı içeren bir sıralama yapılmıştır. Bu bankaların aktif büyüklüklerinin toplam aktif büyüklüğe oranının %86.2 olması sebebiyle bu bankaların bankacılık sektörünün geneli ile ilgili bilgi verebileceği düşünüldüğünden bu 10 banka üzerinde çalışılmıştır. Aktif büyüklüğe sahip olan ilk 10 bankanın türev araç kullanımları tablo ve grafik haline getirilmiştir. Oluşturulan tablo ve grafiklere göre Türkiye'deki bankalardan kamu bankası olan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası'nın riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmadığı ve alım-satım amaçlı işlemler yaptığı görülmektedir. Kamu bankası olmakla birlikte Türk Eximbank incelenen 10 banka içerisinde en yüksek hacimle riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanan bankadır. Türk Eximbank türev araç kullanımlarında yüksek oranda riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmakta alım-satım amaçlı işlemleri daha az kullanmaktadır. İncelenen 10 banka içerisinde riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanmayanlar olduğu gibi hem korunma hem de alım-satım amaçlı türev ürün kullanan bankalar da bulunmaktadır. Türk Eximbank istisnası dışında bütün bankalarda alım-satım amaçlı işlemler yüksek paya sahiptir. Alım-satım işlemleri içerisinde de en büyük pay swap işlemlerine aittir. Çalışma futures işlemlerin bazı bankalarda hiç kullanılmamaları birlikte kullanım yapan bankalarda da ~%1 gibi az bir oranla işlem gördüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda alım-satım amaçlı en çok kullanılan türev ürün swap olurken en az kullanılan ürün futures olmaktadır.

Çalışma sonucunda literatüre uygun olarak çıkan sonuçlar içerisinde; bankacılık sisteminin çeşitli finansal risklere karşı önlem almak zorunda olduğu, bununla birlikte finansal risklerin hangi araçlarla yönetildiği ile bağlantılı olduğu ve türev ürünlerin de bu finansal araçlardan olduğu, türev işlemlerin hem gelir hem de korunma amacıyla kullanıldıkları, alım-satım işlem yoğunluğunun riskten korunma amaçlı işlem yoğunluğundan fazla olduğu yani daha çok alım-satım amaçlı kullanılarak en çok kar elde etmek amacıyla türev ürün kullanıldığı, bu kullanımların her yıl büyüyerek arttığı, en çok kullanılan türev ürünün swap olduğu, futures işlemlerin yok denecek kadar az bir seviyede olduğu, kamu bankalarının riskten korunma amaçlı türev ürün kullanmadığı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞCA, M. (2019). Türkiye Bankacılık Sektöründe, Türev Araçların Finansal Riskten Korunma Aracı Olarak Kullanımının Etkisi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AKBULUT, Ş. (2018). Türev Ürünler Ve Türk Bankacılık Sektörü Uygulamaları. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AKIŞ, H. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Türev Araç Kullanımı. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- AKKAYNAK, B. (2019). Türev Finansal Araçların Sermaye Yapısına Etkisi: Türkiye'deki Bankalar Örneği. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzincan.
- ANBAR, A.; DEĞER, A. (2011). "Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 50: 78-79.
- BARAN, Ö. (2007). Türev Ürünlerin Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Türkiye'deki Uygulamaları. İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- BAYINDIR, S. M. (2016). Bankacılık Sektöründe Türev Araçlarının Yeri Ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- CANBAŞ, S.; DOĞUKANLI, H. (2012). Finansal Pazarlar, Finansal Kurumlar ve Sermaye Pazarı Analizleri. Karahan Kitabevi, Adana.
- CİNSKIZAN, K. (2014). Türk Bankacılık Sisteminde Türev Araç Kullanımına Dair Bir Alan Çalışması. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- COŞKUN, M. (2010). Para ve Sermaye Piyasaları Kurumlar, Araçlar, Analiz. Detay Yayıncılık, Ankara.
- ÇEVİK, M. E. (2019). Döviz Kuru Riskinin Riske Maruz Değer (RMD) Yöntemiyle Ölçümü Ve Bu Riske Karşı Finansal Türev Enstrümanların Kullanılması: Örnek Bir Uygulama. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜRBÜZ, M. A. (2019). Hizmet Kalitesinin Ölçümü Ve Algılanan Hizmet Kalitesinin Yatırımcı Memnuniyeti İle Sadakate Etkisi: Türev Ürün Hizmeti Sağlayan Bir Yatırım Kuruluşu Üzerine Ampirik Çalışma. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- KAYA, H. (2020). Spekülasyon Ve Hedging Amaçlı Türev Araç Kullanımının Bankaların Faiz Oranı Ve Döviz Kuru Riskine Etkisi: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama. Çaç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- KELEŞ, H. (2018). Türev Ürün Kullanımının Türk Bankacılık Sektörü'nün Etkinliği İle İlişkisi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- KÜÇÜKSEREN, K. (2019). Bankacılık Sektöründe Türev Araçların Kullanımı Ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisinin Analiz Edilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- ÖZEL, Ö. (2010). Türev Ürünlerin Bankalarda Risk Yönetimi Amacıyla Kullanımı Ve Muhasebeleştirilmesi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- ÖZGÜR, S. (2019). Bankacılık Sektöründe Kredi Riski Ve Kredi Türevleri: Ampirik Bir Uygulama. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- SAVAŞMAN, S. A. (2010). Kredi Türevlerinin Bankacılık Sektöründeki Kredi Riskine Etkisi Üzerine Bir Analiz. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- ŞİMŞEK, K. Ç. (2014). Bankacılıkta Kur Riski ve Kur Riski Yönetiminde Türev Ürünler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- ŞİRVAN, N. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Türev Piyasa Araçlarının Riske Etkileri. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TEZE, D. (2018). Bankacılıkta Türev Ürünler Ve Döviz Kuru Riski Arasındaki İlişki, 2008 Krizi Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- VURUCU, M.; ARI, M. U. (2017). Güncel Gelişmeler Işığında Uluslararası Bankacılık ve Finans. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- YALÇIN, C. Ç. (2015). Türk Bankacılık Sektöründe Türev Ürünler Ve Türev Ürünlerin Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YALVAÇ, M. (2016). Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Türev Finansal Araçların Raporlanması Ve Türev Finansal Araçların Bankaların Aktif-Pasif Yönetimi Ve Risk Yönetimi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Türk Bankacılık Sektörü Uygulamaları. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YILDIRIM, S. (2011). Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Finansal Türev Araçlar Ve 2008 Küresel Krizinde Türev Araçların Rolü. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akbank T.A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/yayinlar/yil-liste/Faaliyet-raporlari/317/0/0>, 16.04.2020.
- Denizbank A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/>, 16.04.2020.
- QNB Finansbank A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>, 16.04.2020.
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği, “Aktif Büyüklüklerine Göre Bankalar“, https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralaması/3800, 16.04.2020.
- Türk Eximbank, “Faaliyet Raporu“, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari>, 16.04.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/yillik-faaliyet-raporlari>, 16.04.2020.
- Türkiye Garanti Bankası A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/kutuphane/faaliyet-raporlari/Faaliyet-Raporlari/666/0/0>, 16.04.2020.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş., “Faaliyet Raporu“, https://www.halkbank.com.tr/16954-faaliyet_raporlari, 16.04.2020.
- Türkiye İş Bankası A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/finansal-bilgiler>, 16.04.2020.
- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. , “Faaliyet Raporu“, <https://www.vakifbank.com.tr/faaliyet-raporlari.aspx?pageID=2532>, 16.04.2020.
- Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., “Faaliyet Raporu“, <https://www.yapikredi.com.tr/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar>, 16.04.2020.